

Шехтер Сергій Сергійович,
ад'юнкт кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Питання кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України має давню історико-правову традицію, витоки якої простежуються ще за часів Київської Русі, коли контроль за переміщенням населення був важливим елементом забезпечення територіальної цілісності, підтримання правопорядку та політичної стабільності держави.

Упродовж наступних історичних епох підходи до правового регулювання прикордонної безпеки та оцінки суспільної небезпечності незаконного перетину кордону зазнавали суттєвих трансформацій, що відображали зміни у сфері державної безпеки, міграційної політики та міжнародних відносин. У сучасних умовах ця проблематика набуває особливої гостроти, з огляду на збройну агресію російської федерації та, наслідково, інтенсифікацію міграційних процесів.

Поняття незаконного переміщення осіб через державний кордон України на сьогодні включає такі два основні види, як: залишення особою території однієї держави та її переміщення на територію іншої без належних документів або дозволу. Найпоширенішою формою є незаконний перетин державного кордону, що карається адміністративно за статтею 204-1 КУпАП, тоді як незаконне переправлення осіб через кордон підлягає кримінальній відповідальності за статтею 332 КК України; при цьому переправлені особи несуть лише адміністративну відповідальність, оскільки їхні дії стосуються безпосередньо перетину кордону, а інші учасники реалізують об'єктивну сторону злочину [1].

Кримінальну відповідальність за організацію незаконного переправлення осіб через державний кордон та керівництво такими діями було вперше введено в КК України 28.12.1960, після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з нелегальною міграцією» №2247-III від 18.01.2001 [2]. Стаття 75 КК України від 28.12.1960 передбачала кримінальну відповідальність за перетинання державного кордону України поза пунктами пропуску або в пунктах пропуску без необхідних документів або дозволу відповідних органів протягом року після накладення адміністративного стягнення за таке діяння. Як кваліфікуючу ознаку встановлювалась судимість за злочин, передбачений цією статтею, хоча випадки реального притягнення до відповідальності за цю статтю були рідкісними.

До 2004 року чинний КК України містить аналогічний склад злочину в статті 331 КК, але ще до його прийняття були пропозиції

декриміналізувати такі діяння. Зрештою, стаття була виключена на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перетинання державного кордону України» № 1723-IV від 18.05.2004, яким незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України було переключено на статтю 204-1 КУпАП [1].

Разом з тим, стаття 332 нового КК України від 05.04.2001 закріпила кримінальну відповідальність не тільки за організацію незаконного переправлення осіб через державний кордон України та керівництво такими діями, а й за саме незаконне переправлення осіб через державний кордон, а також за сприяння цьому через поради, вказівки, надання засобів або усунення перешкод.

Науковці вказують, що кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані з незаконною міграцією, тривалий час мала тенденцію до пом'якшення та лібералізації, проте останніми роками спостерігається протилежна тенденція - посилення відповідальності за порушення прикордонного режиму, що відображає зміну державної політики у сфері забезпечення безпеки кордонів [2].

Так, по-перше, Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII від 15.04.2014 КК України було доповнено статтею 332-1 «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї». У зазначеній нормі було криміналізовано порушення встановленого порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї, якщо такі дії вчиняються з метою заподіяння шкоди інтересам держави. Кримінально караними також були визначені ті самі дії, вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб, службовою особою з використанням службового становища, а також дії, вчинені організованою групою. Згодом, Законом України № 2599-VIII від 18.10.2018 було запроваджено кримінальну відповідальність за незаконне перетинання державного кордону, що включає дії, вчинені з метою заподіяння шкоди інтересам держави, перетин кордону особами, яким заборонено в'їзд, або представниками силових органів держави-агресора, здійснені поза пунктами пропуску, у пунктах пропуску без документів або з використанням недостовірних документів, доповнивши КК України статтею 332-2.

21.08.2025 Кабінет Міністрів України ініціював до розгляду Верховною Радою України проект Закону № 13673 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо відповідальності за правопорушення, пов'язані з перетинанням державного кордону України» [3]. У законопроекті пропонується доповнити статтю 332 Кримінального кодексу України, яка регулює незаконне переправлення осіб через державний кордон, новою кваліфікуючою ознакою - вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану; встановити

кримінальну відповідальність за незаконне перетинання державного кордону в умовах воєнного або надзвичайного стану поза пунктами пропуску, за перешкодження облаштуванню прикордонної інфраструктури, її пошкодження або знищення, а також за порушення призовником, військовозобов'язаним чи резервістом встановленого строку перебування за межами України; окрім того, передбачено визначення підстав для звільнення від кримінальної відповідальності за відповідними нормами та запровадження спеціального досудового розслідування за цими статтями.

Таким чином, законопроект пропонується встановити, що перетинання або спроба перетинання державного кордону України в умовах воєнного чи надзвичайного стану будь-яким способом поза пунктами пропуску, а також у пунктах пропуску – без належних документів, із використанням підробленого документа, документа з недостовірними персональними даними чи без дозволу уповноважених органів влади – карається штрафом або позбавленням волі на строк до трьох років [3]. Проте, на момент проведення даного наукового дослідження картка законопроекту відображає статус «Надано для ознайомлення» (25.08.2025), і стан її подальшого опрацювання наразі не містить оновленої інформації.

Отже, кримінальна відповідальність за незаконне переправлення осіб через державний кордон України має глибокі історико-правові корені та зазнала значної еволюції під впливом трансформацій соціально-політичних умов і безпекових викликів. Сучасне законодавство поєднує історичні традиції з актуальними завданнями захисту державного суверенітету та протидії незаконній міграції, забезпечуючи комплексний правовий механізм правового регулювання. У перспективі розвиток правового регулювання передбачає подальше удосконалення кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України та її адаптацію до сучасних загроз, міжнародних стандартів і потреб національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Кібальник С. О. Кримінологічна характеристика та запобігання незаконному переправленню осіб через державний кордон України : дис. д-ра філософії в галузі права : 081 Право. Харків, 2020. 260 с. URL: <https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2021/05/Дисертація-Кібальник.pdf>.

2. Кравчук П. Ю., Нагалка Я. Я. Історичні основи становлення відповідальності за незаконні перетин та переправлення осіб через державний кордон. Наукові перспективи. 2025. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-10\(15\)-649-658](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-10(15)-649-658).

3. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо відповідальності за правопорушення, пов'язані з перетинанням державного кордону України : Картка Законопроекту № 13673 від 21.08.2025 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57168>.